

**rijksuniversiteit
groningen**

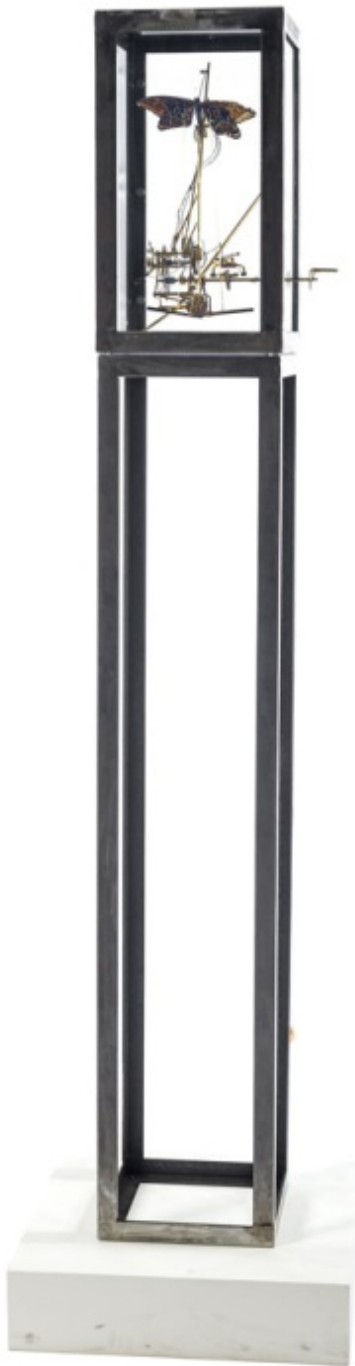
Faculteit der letteren

Kunstgeschiedenis

ZomerExpo Aarde 2013: *Invloed van de technologie*
– gaat de natuur naar de knoppen?

door Vanessa van 't Hoogt

ZomerExpo Aarde 2013: *Invloed van de technologie – gaat de natuur naar de knoppen?*

Figuur 1: Léon van Opstal, *Vlinder-in-doos*, 2013, staal, messing, kunststof, elektronica, taxidermie, 160x40x40 cm.

Een geprepareerde vlinder in een glazen doos omgeven door techniek. Het mechanisme, dat bestaat uit elektronica en messing is verbonden met een hendel. Draait men aan de hendel, dan wordt het mechanisme geactiveerd en beweegt de vlinder zijn vleugels (figuur 1). De glazen doos, omrand door een stalen kader, is op een stalen constructie van vier palen geplaatst en is in totaal 1,6 meter hoog. *Vlinder-in-doos* staat bovendien op een ongeveer zestig bij zestig centimeter grote betonnen sokkel.

Deze combinatie van natuur en technologie zet de bezoeker van de ZomerExpo 2013 met de titel *Aarde* aan tot denken. Vragen zoals, wat gebeurt er met de natuur door de snelle ontwikkelingen in de technologie, komen ongetwijfeld op. De kunstenaar Léon van Opstal zegt dan ook over *Vlinder-in-doos* dat hij de beschouwer met het werk een vernieuwd besef voor de cirkel van het leven wil bijbrengen.¹ De spanningen tussen natuur en technologie blootleggen is in vele werken van de Zomer Expo 2013 aanwezig. Dit is dan ook het onder-

¹“(…) trying to open the eyes of the beholder and simultaneously facilitating a renewed natural awareness of the circle of life in which we live.” <<http://www.leonvanopstal.com/about/>>

werp van dit essay, waarvoor vijf werken nader bekeken zijn en geplaatst zijn in de context van de hedendaagse kunst. Ik heb ervoor gekozen om werken te selecteren waarin de natuur in de brede zin, en het dier als onderdeel ervan wordt gethematiseerd.

Figuur 2: Alexandra Klein, *Aarde*, 2013, fotografie.

De foto met de titel *Aarde* van Alexandra Klein (figuur 2) beeldt een object af dat vergelijkbaar is met *Vlinder-in-doos*. De apparatuur die de beschouwer kan zien lijkt op een technologisch object dat zou kunnen vliegen. Vleugels van een vogel zijn op een mechanisme gemonteerd dat op een katapult lijkt. Net als de hendel bij *Vlinder-in-doos* lijkt het alsof in dit object een knop aanwezig is die het vliegmechanisme activeert. Anders dan bij *Vlinder-in-doos* vliegt het object, dat tussen dier en technologie inzit, vermoedelijk maar één keer en zou dan weer in elkaar gezet moeten worden.² Achter de vleugels is een deel van een oude fotocamera gemonteerd, waarmee twee ronde elementen verbonden zijn die op dezelfde hoogte als de vleugels zijn geplaatst. Het bovenste van deze twee delen lijkt op een lege filmrol en het onderste ronde element is een bronzen plaat waaruit delen, in de vorm van de continenten ontbreken. De plaat lijkt hierdoor op de aarde, wat bepalend kan zijn voor de betiteling van het werk. Alle delen van het object zijn verbonden met elkaar door rode kabels. Een ander opvallend element is de

² Dit is echter speculatief omdat het alleen een foto is en de beschouwer het object zelf niet kan bekijken of eromheen kan lopen.. Verder roept de foto de vraag op of het object echt bestaat of dat het gephotoshopt is door de kunstenaar.

voorkant van het object, waarop een klein menselijk figuur aanwezig is die de armen strekt en iets vasthoudt. Het lijkt alsof de mens het mechanisme afmaakt, waarbij het onduidelijk is of de mens begin- of eindpunt van het mechanisme is.

Aarde is net als *Vlinder-in-doos* een combinatie van het dierlijke, met het technologische. Een verschil tussen de twee werken is dat *Vlinder-in-doos* een actie van de toeschouwer vereist, namelijk het bedienen van de hendel, terwijl bij *Aarde* de toeschouwer zich de actie alleen kan voorstellen.

Figuur 3: Carolien Adriaansche, *Collectie teken*, 2012, lampen, hout en plastic, 128 x 12 x 65 cm.

In twee andere werken, *Collectie Teken* van Carolien Adriaansche (figuur 3) en *Moeder u wordt uitgekleeft* van Kees Juffermans (figuur 4), wordt het natuurlijke door middel van de technologie symbolisch opgeroepen. Door lampen en kunststof creëert Adriaansche verschillende teken. De kleine beestjes zijn door de maat van de lampen uitvergroet en in een speciale kast gerangschikt. Door de soorten lampen en plastics, verschillen ook de teken van elkaar en wordt een diversiteit getoond. De geordende rangschikking van de beestjes in de kast doet denken aan een wetenschappelijke manier van tentoonstellen die al eeuwenoud is en terug te voeren is op de zeventiende-eeuwse *Kunst- und Wunderkammern*. Deze (privé)collecties van bijzondere objecten, ook wel 'cabinets of curiosity' genoemd, werden gekenmerkt door het feit dat ze zowel natuurlijke als kunstmatige materialen bevatten (Bowry, p.32, 36). Ten grondslag aan deze *Kunst- und Wunderkammern* ligt dus al impliciet de spanning tussen natuur en cultuur. Deze spanning bevatten de

vijf werken ook. *Vlinder-in-doos* verbindt letterlijk het natuurlijke met het technologische en het werk van Adriaansche roept de spanning tussen beide op een symbolische manier op: door middel van een technologisch attribuut (lampen) roept ze associaties op met een natuurlijk organisme (teken).

Kees Juffermans speelt al in de titel met de metafoor van de aarde als moeder. Het object bestaat uit een bronzen langgerekte ovale vorm die is gemonteerd in een constructie van gebogen staaldraad, waardoor het lijkt op een standbeen met een globe. En ook de verkleuring van de vorm versterkt de

Figuur 4: Kees Jufferman, *Moeder u wordt uitgekleeed*, 2013, assemblage, 30 x 70 x 90 cm.

associatie met de aarde: de groenblauwe gedeeltes lijken op het water van onze planeet. Dat wat natuurlijk lijkt, namelijk de aarde, is omringt door en verbonden met mobieltjes, kabels en andere technologische attributen. Het object is geplaatst op een houten 'sokkel', het enige natuurlijke materiaal dat deel uitmaakt van de constructie. Drie mobieltjes zijn met vier opladers verbonden, die op de linkerkant van de houten sokkel zijn geplaatst. Aan het begin en het eindpunt van de stalen constructie waaraan de 'globe' is bevestigd, bevinden zich gedeeltes van lampen, die met elkaar verbonden zijn door een bronzen draad. De kunstenaar schrijft over dit werk: "[het] is een globe waarmee ik het onttrekken van

energie aan de aarde wilde uitdrukken. Met de elektrische aansluitingen voor de telefoons waarop de sporen van mensen te zien zijn (...) wil ik laten zien dat we wel erg makkelijk omgaan met de faciliteiten van moeder.”³

Ornament AARDE; gaat naar de knoppen. Landing van een wereldwijde identiteitscrisis (2013) van T&NOK Bannenber&Snel bestaat uit een houten blok waarop een bal op een plastic voetstuk staat die is samengesteld uit knopjes van een toetsenbord. Opnieuw speelt de titel een bepalende rol voor de associaties die worden opgeroepen.

Figuur 5: T&NOK Bannenber&Snel, Ornament AARDE; gaat naar de knoppen. Landing van een wereldwijde identiteitscrisis., 2013, hergebruikte materialen; +/- 475 toetsen van een toetsenbord met lagen van lak/craquelé, bowlingbal, voet van een scherm, 29 x 25 x 81 cm.

Hier wordt de associatie met de aarde wederom symbolisch, door middel van technologische bestanddelen teweeggebracht. De uitdrukking “naar de knoppen gaan” is een deel van de titel en doorslaggevend voor een mogelijke interpretatie: de aarde gaat door de technologie, gesymboliseerd door de toetsen, ten onder, ze bestaat uit knoppen en beeld daardoor letterlijk de ondergang uit. Het tweede gedeelte van de titel is opener voor interpretaties: presenteert dit werk de landing van de crisis of heeft de spanning tussen technologie en natuur de landing als gevolg?

Alle beschreven werken hebben een weemoedige kwaliteit.⁴ In de vijf kunstwerken wordt op een droevige manier gekeken naar wat voor invloed

³Jufferman, Kees. *Moeder u wordt uitgekleeed*. Facebook, 23 Sept. 2013. Web. 22 Feb. 2015. <<https://nl-nl.facebook.com/pages/Kees-Juffermans/162680550601646>>.

⁴In *Art&Today* wordt dit omschreven met “elegiac quality”(Heartney, p. 175).

de technologie op de natuur kan hebben en daarmee op dieren en mensen die hiervan afhankelijk zijn. Dit heeft mijns inziens ook te maken met het feit dat vaak nog niet duidelijk is wat voor een invloed de technologie op onze planeet zal hebben. Bij het werk van Van Opstal zijn de tekens al duidelijk: insecten sterven door onze omgang met de natuur. Ook het werk *Ornament AARDE; gaat naar de knoppen. Landing van een wereldwijde identiteitscrisis* suggereert dat de aarde door de technologie naar de knoppen gaat. Bij *Moeder u wordt uitgekleeft* wordt de vraag gesteld wat voor invloed de technologie op de natuur heeft en wordt aangevoerd dat technologie moeder aarde 'uitkleeft'. Het kritisch benaderen en het fantaseren over de "dark side" van technologie en wetenschap is niet alleen aanwezig in de populaire cultuur (bijvoorbeeld de *Matrix Trilogie* of *Blade Runner*) maar is ook een tendens in de hedendaagse kunst.

Bovengenoemde werken zijn te plaatsen binnen deze tendens die sinds de technologische 'boom' in de jaren '80 van de vorige eeuw nadrukkelijk in de kunst aanwezig is. "Artists sound warnings about the arrogant privileging of human desires over the wellbeing of the natural world", stelt Eleanor Heartney in *Art & Today* (p. 169). Dat doen de kunstenaars inhoudelijk door de spanning tussen technologie en natuur op verschillenste manieren uit te beelden en daardoor de beschouwer op de invloeden van de technologie op de 'moeder aarde' te laten letten. Dat is ook zichtbaar in de werken van de ZomerExpo *Aarde* (2013).

"Today's eco artists (...) are exploring the effects of the urbanization, overpopulation, and technological development on the quality of human life and the natural world." (Heartney, p. 173). Ik durf te stellen dat alle door mij gekozen werken ook in deze traditie te plaatsen zijn. Vooral *Collectie teken* kan als eco-art beschouwd worden: Adriaansche hergebruikt afval om meer biodiversiteit te scheppen, die door onze consumptie en de daarbij horende productie van afval steeds minder wordt.⁵ Ook Van Opstal wil ons met *Vlin-der-in-does* op het verlies aan biodiversiteit wijzen. Hij wil laten zien dat onze

⁵ <<http://www.carolienadriaansche.nl/homeset.html>>

omgang met de natuur insecten laat uitsterven en alle “land based creatures” in gevaar brengt en dus ook de mens.⁶

De kunstenaars willen met hun werken de ogen van de beschouwer voor de problematiek openen, maar bieden geen oplossingen. Misschien omdat zij ook geen oplossingen voor handen hebben en de consequenties die de technologie op de natuur heeft nog niet te overzien zijn. Het onder de aandacht brengen van de thematiek is een manier om mogelijk bij de beschouwer een bewustere omgang met natuur en technologie te weeg te brengen.

⁶ < <http://www.leonvanopstal.com/about/>>

Bibliografie

Adriaansche, Carolien. "Carolien Adriaansche Duurzame Kunst En Recycle Workshops." *Carolien Adriaansche*. Web. 21 mei 2015.

Bowry, Stephanie. "Before Museums: The Curiosity Cabinet as Metamorphe." *University of Leicester Museological Review* 18 (2014): 30-42. Web. 7 maart 2015. <<http://www2.le.ac.uk/departments/museumstudies/documents/museologicalreview/mr-18>>.

Heartney, Eleanor. "Art&Nature and Technology Remaking Land and Body." Introduction. *Art & Today*. London: Phaidon, 2008. 168-91. Print.

Jufferman, Kees. Facebook. Facebook, 23 Sept. 2013. Web. 22 feburari 2015. <<https://nl-nl.facebook.com/pages/Kees-Juffermans/162680550601646>>.

Opstal, Leon Van. "Leon Van Opstal." Leon Van Opstal. Leon Van Opstal, n.d. Web. 8 maart 2015. <<http://www.leonvanopstal.com/about/>>.

"ORNAMENT EARTH/AARDE #gaatnaardeknoppen Main Info." *New Master Artist*. New Master Artist. Web. 21 mei 2015.